

J. A. Fridericia: Danmarks ydre politiske Historie i Tiden fra Freden i Lybek til Freden i Prag (1629—1635). [Ogsaa m. Tit.: Danmarks ydre politiske Historie i Tiden fra Freden i Lybek til Freden i Kjøbenhavn (1629—1660). I.] Kjøbenhavn 1876. (314 SS.)

Naar det er Anmelderens Hensigt kun med nogle faa Ord at anbefale det Skrift, hvis Titel her er givet, til Publikums Opmærksomhed, kunde dette synes at være overflødig, da flere af vore Dagblade allerede have gjort det samme. Men den Omtale, som de fleste Blade skjænke vor historiske Litteratur, er med Rette kommen i nogen Miskredit, da den ofte er en kritikløs Lovtale eller et betydningsløst Angreb, hvortil Motiverne hos den anonyme Anmelder ere ufattelige for den udenforstaaende. Det er især blevet Mode at være meget ødsel med Rosen, saa at den, der fornemmelig gennem Bladenes Recensioner følger med vor historiske Litteratur, maa faa det Indtryk, at den i de senere Aar, paa enkelte Undtagelser nær, er bleven forøget med lutter Mesterværker; navnlig kan man overfor en vis Art populære Arbejder ikke finde Udtryk stærke nok til at udtrykke sin egen Begejstring eller kraftige nok til at opflamme den offentlige Taknemmelighedsfølelse. Men hvorvel denne overdrevne Ros afgjort maa foretrækkes for dens Modsætning, kunde det dog være ønskeligt, at man i det hele vilde være lidt mindre ødsel med den, thi ikke at tale om det meget middelmaadige og slette, man derved ligefrem opmuntrer, og den megen Usandhed, man befordrer, begaar man en stor Uretfærdighed mod det virkelig gode, da man er ude af Stand til at fremhæve dettes Værd tilstrækkelig, naar alt skildres med saa glimrende Farver, og Uretfærdigheden bliver ikke mindre, naar man, hvad ofte sker, anvender en anden og strængere Maalestok netop der, hvor man véd, at man har med en dygtig og omhyggelig Forfatters Arbejde at gjøre. Under disse Omstændigheder turde derfor en Anmeldelse af et saa betydeligt Værk som Dr. Fridericia's være paa sin rette Plads i Historisk Tidsskrift.

Hvis man, fordi Bogen er skreven for den filosofiske Doktorgrad og hidrører fra en yngre Forfatter, tror, at den som saa mange akademiske Afhandlinger mere indeholder et Løfte for Fremtiden end selv er et modent Resultat af dybtgaaende Studier, tager man højlig fejl. Her er ikke Tale om et Hastværksarbejde eller om Studier, der ere afbrudte paa Halvvejen; den danske historiske Litteratur ejer ikke mange Værker, der overgaa dette i Lærdøm. Baade Bibliotheker og Arkiver ere nøje blevne ransagede, hvad der saa meget mere fortjener at fremhæves, som det er de allerfærreste Historikere, der, naar de staa overfor store Opgaver i den nyere Tids Historie, magte at faa baade det trykte og utrykte Stof gjennemgaaet i større Omfang; i Regelen lade de sig dele i to Klasser, den, der fornemmelig arbejder paa Grundlag af Bøger, og den, hvis Hovedkilder ere utrykte Aktstykker. Det rige Apparat, som Forfatteren med overordentlig Flid og Indsigtsfuldhed har samlet sammen, og hvortil ogsaa flere af Udlandets Arkiver have ydet Bidrag, har nu ikke alene sat ham i Stand til at udstyre sin Skildring med lige saa mange nye som glemte og oversete Oplysninger, men det har tillige udbredt en Grundighed og Vederhæftighed over det hele Arbejde, saa at man med fuldkommen Tryghed overlader sig til den lærde Forfatters Vejledning, overbevist om, at han ikke har forbigaaet noget, som ellers en skjøn Dag kunde komme og kuldkaste hans Resultater¹⁾. Og denne Sikkerhedsfølelse, der er saa velgjørende under Læsningen, bliver saa meget større, som Forfatterens klare Fremstilling viser, at han, foruden at have samlet Stoffet sammen, ogsaa har forstaaet at bruge det. At netop Forstaaelsen af Materialet ikke er saa ganske let, hvor det som her er Diplomatiens fine Traade, der skulle opredes, følger af sig selv; Diplomaterne have jo til alle Tider været øvede i den Kunst at tale med flere Tunger paa én Gang og

¹⁾ Han beklager selv (i Forordet), at han har maattet nøjes med Excerpter fra Rigsarkivet i Stockholm, og det er sandsynligt nok, at der vil kunne findes Supplementer til hans Bog baade der og i andre fremmede Arkiver, men sligt lader sig nu ikke undgaa, naar man ikke overhovedet vil lade være at skrive noget.

at indhulle deres Meninger i forsigtige Ord og tomme Talemaader.

Der hører Udholdenhed i høj Grad til for at arbejde sig gennem den Masse af Papirer, trykte som utrykte, hvori Fortidens diplomatiske Historie ligger gjemt, og der kræves ikke mindre Resignation hos den, som vil meddele andre Udbyttet af sine Forskninger paa dette Omraade. Den ydre politiske Historie kan nemlig, især for længere tilbage liggende Tidsrums vedkommende, meget vanskelig fremstilles paa en saadan Maade, at den ikke trætter Læseren¹⁾. Landets Størrelse og Betydning har her ogsaa meget at sige; jo mindre det er, desto besværligere bliver Opgaven at fremstille dets ydre politiske Historie, thi desto flere Hensyn maa der tages til de andre Landes Politik, hvoraf dets egen bestemmes, desto lettere vil derfor Oversigten tabe sig, og desto tungere vil med det samme Fremstillingen blive; Stoffet, som nødvendig maa tages med, bliver saa overvældende. Der hører derfor Mod til trods disse Vanskeligheder at give sig i Kast med Danmarks ydre politiske Historie i Christian IV's sidste Aar, da en kraftig gennemført Politik fattedes, og saaledes selv den Tillokkelse, som en saadan vilde kunne meddele Fortællingen, maa undværes. Naar Forfatteren desuagtet har vovet Forsøget, maa man være ham megen Tak skyldig, saa vist som ogsaa denne Side af vor Historie maa skrives, før en Forstaaelse og Bedømmelse af Tiden ret er mulig, og saa vist som de fleste Historikere ville sky den for at udsøge sig taknemmeligere Opgaver²⁾.

¹⁾ Hvore Vanskelighederne bestaa, er nylig træffende bleven skildret af den ansete engelske Forsker S. R. Gardiner i Anledning af den nordamerikanske Historiker Motley's Død: •An historian who neglects to study the countless despatches in which diplomacy has been wont to spin its airy web, will be certain to be ignorant of much that he ought to know. But the historian who will not resolutely content himself to omit entirely about three-quarters of what he has learned, and to boil down the remainder to a highly concentrated essence, will weary his readers.• The Academy. Vol. XI, Lond. 1877, p. 509.

²⁾ Jvfr. E. Holm, Danmark-Norges udenrigske Hist. 1791—1807. I. Forord S. iv.

Man siger, at Lykken følger den dristige, og det kan jo paa en Maade ogsaa siges her, da Resultatet er blevet et Værk, som altid vil hævde sig en Plads som et ypperligt Kildeskift til dansk Historie. Men dette Maal har aabenbart ikke været Forf. nok; han har villet give noget, som paa én Gang besad den aktmæssige Udviklings hele Grundighed og den kunstneriske Fremstillings let læselige Form, og her har Lykken ikke været ham saa gunstig. Vel viser sig hans Dygtighed ogsaa i denne Henseende, og rundt omkring træffes der smukke Enkeltheder, men over Værket som Helhed hviler der dog noget tungt og trættende. Ganske at undgaa dette uden at opofre for meget af Grundigheden anser jeg efter det udviklede for en Umulighed, men det er nok troligt, at en lidt anden Ordning af Stoffet, hvorved det sammenhørende mindre var bleven splittet ad af kronologiske Hensyn, vilde have gavnet Fremstillingen, ligesom denne maaske ogsaa flere Støder med Fordel kunde have været forkortet en Del, i al Fald ved at henlægge noget af Texten i Anmærkningerne. Nu fyldte de sex Aar, som ligge mellem Freden i Lybæk og Freden i Prag, over 200 Sider¹⁾, og man vil let indse, hvad det vilde føre til, om en lignende Udførlighed skulde anvendes for et større Tidsrum. Indledningen, hvor Forf. gaar raskere frem, vil derfor vistnok ubetinget synes de fleste langt mere vellykket i formel Henseende. Den ydre politiske Historie taaler ikke, for at gjentage det sagte, at fortælles i sine Detailler saaledes som andre Sider af Historien, hvor Enkelthederne ofte blive mere og mere tiltrækkende, jo mere detaillerede de gjengives. Samtidig med at Forf. saaledes formentlig, hvis han vilde tale til en større Kreds, burde have indført Forkortelser, skulde han vistnok paa andre Punkter have udvidet sin Fremstilling. Han har helt igjennem lagt an paa saa meget som muligt at holde sig til sit Emne og kun dertil, men konsekvent, som dette er gennemført, har det bevirket, at han ofte kun løselig berører Forhold, som den mindre kyndige Læser ikke tør forudsættes at være inde i, og hvor netop en lidt større Udførlighed for-

¹⁾ De første 105 Sider udgjøre Indledningen.

uden at orientere tillige vilde have tjent til at afbryde Ensformigheden. Det samme gjælder om Forf.'s Stil. Han er Herre over Sproget, ikke saaledes at det flyder blødt og indsmigrende fra hans Pen, tvært imod det er fyndigt i samme Grad, som det er klart. Uden paa nogen Maade at ringeagte Hensynet til Formen synes han imidlertid med Forsæt at forsømme alt, hvad der giver Stilen Bredde; hvad han kan sige med ti Ord, vil han ikke bruge tyve Ord til. Derved opnaar han ganske vist ogsaa paa dette Omraade en sjælden Konsekvens: klar og skarpt pointeret skrider hans Fortælling fremad. Men alle disse korte Sætninger — der dog ikke maa sammenlignes med H. F. J. Estrups mærkelig afbrudte Sprog, saaledes som dette fremtræder i hvert Fald i nogle af hans Arbejder — frembringe ofte en vis Uro i Værket, og det sammentrængte, tankevægtige Indhold bliver i Længden let noget trættende; Læseren trænger til Hvile. En lidt bredere Form havde vel derfor været at foretrække.

Maaske kan det synes ubilligt at fremsætte disse Bemærkninger, hvor der er præsteret saa meget udmærket, men jeg haaber, at man ikke, og allermindst Forf., vil opfatte dem anderledes end, som de ere fremkomne, nemlig som en Aerkjendelse af, at vi her, hvad der hører til Undtagelserne i vor Litteratur, staa overfor en Historieskriver, og tillige som en Forklaring af, hvorfor Bogen uagtet alle dens Fortrin ikke synes at have vundet den Indgang hos det store Publikum, som man kunde ønske den. Vil man blandt Udlandets Historieskrivere udpege den, der synes at have haft størst Indflydelse paa Forf.'s Opfattelse og Behandlingsmaade, bliver dette utvivlsomt Leop. v. Ranke. Trods store Forskjelligheder er der en umiskjendelig Lighed mellem dem; den viser sig ikke blot i det større, men synes endogsaa at kunne spores i enkelte, ofte gjenkommende Udtryk og Ord. Man dømme nu i øvrigt om den Rankeske Historieskrivning, hvad man vil, saa har den vundet en saa stor Aerkjendelse ogsaa udenfor Tydskland, at den, der med Held træder i dens Fodspor — og flere af dens mindre gode Egenskaber ere ikke gaaede over i Dr. Fridericia's Arbejde —, maa siges at være paa en smuk Vej.

Det kan naturligvis ikke lade sig gjøre her at give en Oversigt over Bogens Indhold. Hvad dens Titelblad lover, det giver den, og sammen med den ydre Politiks Historie gaar Fremstillingen af enkelte Forhold, der ikke lade sig skille derfra, f. Ex. Sundtolden. I den vidtløftige Indledning berøres dog ogsaa andre Sider. Saaledes maa særlig fremhæves en ypperlig Karakteristik af Christian IV som Politiker og en Udvikling af Rigsraadets Stilling til den udenrigske Politik, af Kancelliernes Indretning og den diplomatiske Repræsentation i Udlandet. I rask henkastede, men slaaende Træk, der vidne om en fin Iagttagelsesevne, har Forf. karakteriseret alle de betydeligere Statsmænd, baade de danske Rigsraader og de tyske Embedsmænd, og man vil her ligesom i Forf.'s mindre Afhandlinger finde et godt Varsel om, hvad han vil kunne præstere ogsaa i denne Retning, saafremt han engang skulde vende sig fra den ydre til den indre Historie og særlig til Personalhistorien. — Hvad man meget savner, er en Indholdsfortegnelse. Foran hvert Afsnit er dets Indhold vel i Korthed angivet, men det er ikke tilstrækkeligt, navnlig da der heller ikke er nogen Oplysning om, hvor Afsnittene begynde. Ligeledes kunde man have ønsket, at der var anbragt Aarstal øverst paa Siderne.

Det Arbejde, hvorpaa jeg her har villet henlede deres Opmærksomhed, som ikke selv have fundet Lejlighed til at gjøre sig bekendte med det, og før hvem enhver anbefaling derfor vilde have været overflødig, fremtræder tillige som første Del af et stort Værk om Danmarks ydre politiske Historie fra 1629 til 1660. Jeg vil da slutte med Ønsket om, at det maa lykkes Forf. at udføre sin store Plan, og at dette maa kunne ske i Løbet af ikke altfor lang Tid trods de mange Hindringer, som hans bundne Stilling lægger ham Vejen.

C. F. Bricka.